

העמק דבר לפרשת בחוקתי

פרק כו (המשך)

פרק כו, ג

ג אַם-בְּחַקְתִּי תִלְכוּ וְאֶת-מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעָשִׂיתֶם אֹתָם:

אם בחקתי. אין לפרש חקתי מצות שאין בהם טעם. דלמאי החל הכתוב בהם. ותו, הרי המה בכלל מצותי. משום הכי פרש"י בשם התו"כ שתהיו עמלים בתורה ולפי זה משמעות חקתי כמו שכתבתי כמה פעמים שהמה י"ג מדות שהתורה נחקקת בהם. אבל ברבה (לה, ד) איתא חקות שחקקתי בהם שמים וארץ ועוד הרבה יסודי העולם כמבואר שם ונמצא רמז הכתוב בזה שפירש שהוא כן, שהוא תנאי המתבקש ממנו ית' שיעשו כן כדי שיתקיים ישוב העולם. דאם אינו אלא תנאי שאין בהם רצון ובקשת המתנה למאי הודיע הכתוב שהמה חקות שמים וארץ. והיינו דתניא בתו"כ והובא בעבודת כוכבים (ה,א) אם בחקתי אין אם אלא לשון בקשה וכן הוא אומר לו עמי שומע לי. פירש האי אם הוא לשון בקשה. ויש להבין מהיכן הבינו חז"ל דהאי משמעו כך. וגם בעיקר העניין מה השמיענו התנא שהקב"ה מבקש וחפץ שנלך בדרך מצותיו.

אלא כלפי דאיתא שם עוד (ב,ב) מאי דכתיב (חבק' ג,ו) ראה ויתר גוים ראה שאין אוה"ע מקיימין ז' מצות שלהם עמד והתיר להם. ומקשה הגמרא אתגורי איתגור ומשני שאין מקבלין עליהם שכר. ומקשה והתניא אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אפילו עובד כוכבים שעוסק בתורה ומשני שאין מקבלין שכר כמצווה ועושה אלא כלא מצווין ועושין. וצריך ביאור היאך משמע במליצת הכתוב ראה ויתר גוים שאין מקבלין שכר כמצווין ועושין. ותו, הרי באמת המה מצווין ועושין ואמאי לא יקבלו שכר, והקב"ה צדיק וישר. אלא הכונה דיש לדעת דשכר ועונש של המצות אינם כגזרת מלך שתלוי בדעתו ורצונו בכל

שעה לעשות כמו שלבו חפץ אלא כדבר הרופא המזהיר את האדם ממאכלים אלו שיזיקו שאין הדבר תלוי ברצונו אלא מודעי מה שנעשה בבריאת הטבע. וכך המצות והעבירות, כך נוסדו מהבורא ית' שיהא שכר ועונש תלוי בקיומן ובבטולן. וכדאיתא ברבא ר"פ ראה משעה שהקב"ה אמר ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה. שוב אין הקב"ה עושה כלום אלא המצות עושות שלהן והעבירות עושות שלהן שנאמר מפי עליון לא תצא הרעות והטוב. והרי זה כמו שכר ועונש של הרופא שאין הרופא מעניש כלל בידיעתו שעבר האדם על אזהרתו אלא נענש מעצמו. ולא כעונש של המלך שאין העונש בא אלא בידיעה ופעולת המעניש. ובמדרש תהלים צ"ב מבואר באריכות עניין העונשין שהוא משל לרופא שהזהיר לחולה כו' לבסוף שנענש החולה אמר אני עשיתי לעצמו עיי"ש.

מעתה היה הדבר ראוי לישאל אם רצון המצוה ית' בקיום המצות או אינו אלא כמו רופא המזהיר ומודיע. שאין לו רצון כלל שהאדם יהא נזהר באזהרתו דמה לו בטובת האדם ורעתו. אבל באמת אינו כן אלא הקב"ה חפץ בקיום המצות והרי זה דומה כרופא המזהיר את בנו שחפץ מאד שיהא הבן נזהר כדי שיהיה חי ומקיים את עולמו של האב המזהיר. וגם יש הבדל באזהרת הרופא לבנו מאזהרתו לאחר. אף על פי שבגוף אזהרה אין נפקא מינה מכל מקום יש הבדל בדבר הרופא שבשעה שמזהיר לבנו מבטיח לו אם יהא נזהר מלבד שיהא בריא עוד יתן לו שעשועים. מה שאין כן בשעה שמזהיר לילד אחר אין מבטיח לו שעשועים. והיינו משום שע"י זהירות בנו עומד עולמו של הרופא מה שאין כן ע"י זהירות ילד אחר. וזה עצמו ההבדל בין שכר ישראל בעשותן המצות בין אוה"ע בז' מצות שלהן. דישראל מלבד שמקבלין שכר גוף המצות. עוד מקבלין שכר על שמקיימין העולם. וכדאיתא בדב"ר ניצבים (ח,ה) כי המצוה הזאת (דבר' ל,יא) אמר הקב"ה אם קריתם את התורה מצוה אתה עושים על עולמי. מה שאין כן אוה"ע עובדי כוכבים אין קיום העולם תלוי בהם משום הכי אין להם אלא שכר המצות עצמן.

כל זה נכלל במליצת הנביא ראה ויתר גוים. באשר עד מתן תורה היה העולם קיים על אוה"ע והיו מקבלין שכר על שמירת ז' מצות גם על קיום העולם. אבל ראה שאין אוה"ע מקיימין ז' מצות שלהן ואם יהא העולם תלוי בקיומו עליהם יש לחוש להריסות עולם. ע"כ התיר להם ופירש שלא יהא קיום העולם תלוי בהם. והרי המה מוזהרין בז' מצות רק לטובת עצמם ומשום הכי אין מקבלין שכר כמצוין ועושין לטובת המצוה גם כן אלא כאינן מצוין. היינו שאין להמצוה רצון בזה ורק לטובת עצמם בא אזהרתן. מה שאין כן ישראל

הקב"ה מבקש מהם שיקיימו המצות ויקבלו שכר באשר שבהם תלוי קיום העולם בכללו. וזהו דתן ששכר מצוה מצוה. שהקב"ה חפץ בישראל שיקבלו שכר שהוא קיום העולם והוא עצמו מצוה וכן להיפך עונש עבירה עבירה. שהרי בזמן שאדם מישראל מצטער שכינה אומרת קלני מראשי כו' ונמצא שהעונש גם כן עבירה.

וכל זה מרומז במה שהקדים הכתוב לומר אם בחקותי שהמצות הם חקות שמים וארץ שהעולם ומלואו תלוי בקיומן. נמצא דאין אם אלא לשון בקשה שהקב"ה כביכול מבקש ממנו שיקיימו המצות כדי שיהא מוסדות עולמו וחקות שמים וארץ קיימין.

ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם. יש בזה שתי משמעות כמו שכתבתי לעיל כ"ב ל"א. א' מצות המה קבלות מתורה שבע"פ ועשיה היינו חדשות בכל דור מה שנחקר ע"פ עיון תורה שזה מיקרי עשיה. כמו שכתבתי לעיל י"ח ה'. ב' מעשה המצות כפשוטו. ושני הפירושים מבוארים ברבה כאן (לה, ז).

פרק כו, ד

ד ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו:

ונתנה הארץ יבולה. לא כתיב פריה כמו לעיל כ"ה י"ט. דפרי הארץ אחר עבודת הארץ אינו שכר מצוין שהרי כך דרך העולם אלא יבולה משמעו הולכה ממקום למקום כמו שכתבתי לעיל (כה, י) בפירוש יובל. ונכלל בזה פירות שאין באים ע"י הזריעה וגידול במקומו אלא ממצויאם חכות הארץ מרחוק ומעומק עד שנעשו הפירות גדלים מהרגלן וכמו שידוע שיש לזה המצאות מאומנים במלאכת גידולי הארץ. אבל בזמן שישראל מתברכין הארץ נותנת יבולה בני פעולה יתירה לזה, וכדאיתא בתענית (כג, א) שבימי שמעון בן שטח היו חטים ככליות ועדשים כדנרי זהב. ועיין מה שכתבתי בס' דברים י"א י"ז.

ועץ השדה. המה אילנות שאין גדלים בגנה ובהשגחת בעלים אלא בשדה שהוא גדל פרא. ומשום הכי רגיל להיות פירותיו מועטים וגרועים אבל בשעת הברכה גם הוא יתן פריו האצור בכחו. ועיין בספר שמות ט' כ"ה.

פרק כו, ה

ה וְהָשִׁיג לָכֵם דִּישׁ אֶת-בְּצִיר וּבְצִיר יִשְׁיג אֶת-זֶרַע וְאָכַלְתֶּם לַחֲמֶכֶם לְשִׁבְעַת יָמֵי וְיִשְׁבַּתֶּם לְבִטָּח בְּאֶרְצְכֶם:

והשיג לכם דיש וגו'. האי לכם מלמדנו בזה ברכה לאדם שיהיו עי"ז עמוסים תמיד בעבודה. והתועלת בזה מסיים הכתוב **ואכלתם לחמכם לשובע**. שגדולה מלאכה שמחממת בעליה. ומאכלו בריאה ממי שיושב והולך בטל. שנית **וישבתם לבטח בארצכם**. שההולך בטל בעל כורחו משתדל לעשות עסקים מבחוץ לביתו וארצו כדי לבלות זמנו בהם. מה שאין כן מי שיש לו עבודה בביתו יושב לבטח בארצו. וזה רצון הקב"ה שיהיו ישראל יושבים תמיד בא"י ויעבדו את ה' כמו שכתבתי לעיל כ"ה י"ט. נמצא דרבו בציר ודיש לבד שהוא ברכה בתבואה הוא ברכה לאדם. ועיין מה שכתבתי עוד בשירת האזינו על הפסוק ירכיבהו על במתי ארץ שביאר הכתוב שכונן ה' בא"י עבודת הזריעה שיהא ברוב מעשה לזה התכלית שיהא תמיד יושב בא"י בעבודת הארץ.

פרק כו, ו

ו וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ וְשִׁכְבַּתְּם וְאֵין מַחְרִיד וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רַעֲה מִן-הָאָרֶץ וְחָרַב לֹא-תֵעָבֵר בְּאֶרְצְכֶם:

ונתתי שלום בארץ. מוסיף הכתוב לבאר האיך תשבו בטח שלא שהרי אף על פי שלא יהיו נצרכים לצאת מן הארץ בשביל פרנסה מכל מקום אין בזה ראייה שלא יהיו נצרכים להתהלך ממקום למקום בשביל שמירת הארץ על זה אמר הכתוב דלא בשביל מלחמת התושבים עצמם שיהיה שלום בארץ. ולא בשביל מלחמת אוה"ע שהרי ושכתבם ואין מחריד. וגם לא כדי לשמור הדרכים מפני החיות והשבתי חיה וגו'. עד כי יגיע ישיבה לבטח כ"כ באופן וחרב לא תעבור בארצכם. לא תהיו רגילים להשתמש בחרב.

פרק כו, ז

ז וַיְדַפְּתֶם אֶת-אֵיבֵיכֶם וְנָפְלוּ לְפָנֵיכֶם לְחָרָב:

ונפלו לפניכם לחרב. אף על פי שלא יהיה בידכם חרב מכל מקום יפלו לפניכם כמו לחרב.

פרק כו, ח

ח וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מָאָה וּמָאָה מִכֶּם רַבָּה יִרְדְּפוּ וְנִפְּלוּ אִיבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לַחֲרָב :
ורדפו וגו'. הבטיח יותר. דעדיין הייתי אומר סיבת נפילתם לחרב הוא משום שכשיפלו תהרגו אותם באגרוף. ע"כ הוסיף הכתוב ורדפו מכם חמשה מאה וגו' וזה אי אפשר בהכאת האגרוף ומכל מקום ונפלו לפניכם לחרב.

פרק כו, ט

ט וּפְנִייתֵי אֲלֵיכֶם וְהִפְרִיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם וְהִקִּימְתִי אֶת-בְּרִיתִי אִתְּכֶם:
ופניתי אליכם. בברכות שעד כה לא כתיב ופניתי אליכם. שכ"ז בא בהשגחה פרטית בשעה המיוחדת לזה. שברכת התבואה באה בר"ה ברגלים. וברכת נפילת האויבים באה בשעת מלחמה ואין צריך להתברך בכל יום. אבל מכאן ואילך מדבר בברכת הבנים וגידולן וזה נצרך להשגחה פרטית וברכה בכל שעה משום הכי הקדים הכתוב ופניתי אליכם. שיהא כל עסקי כביכול אליכם.

והרביתי אתכם. נכלל בזה גידול ברוב חכמה וגבורה ובכל מעלה. כמו שכתבתי בס' שמות א' על הפסוק וירבו.

והקימותי את בריתי אתכם. פירוש הראשונים ז"ל את בריתי שכרתי עמכם להיות משגיח עליכם לטוב. אינו מובן שהרי כל הברכות הן הן הברית עצמו. וא"כ הוא מיותר. ורש"י בשם התו"כ פירש והקימותי ברית חדשה שלא תופר. והוא דרש. כי לפי הפשט עדיין לא דברנו בהפרת ברית ע"י עונות ישראל. אלא ברית הוא עיקר אמונה כמו שכתבתי בס' שמות ל"א ט"ז ואמר הכתוב שבזה שיצליחו ויהיו גדלים שלא בערך שארי אוה"ע תקום ותתחזק בריתי היינו אמונה בה' אתכם. שיהיו אוה"ע גם כן יכירו וידעו מלכות שמים ועיין בס' בראשית ו' י"ח.

פרק כו, י

י וְאֶכְלְתֶם יֶשֶׁן נוֹשֵׁן וְיֶשֶׁן מִפְּנֵי חֲדָשׁ תּוֹצִיאוּ :
וישן מפני חדש. לא משום ריח תוציאו מהגורן אלא מפני שהחדש שלא נתייבש עדיין נצרך יותר לגורן ושמירה מן הגשם.

פרק כו, יא

יא וְנָתַתִּי מִשְׁכְּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא-תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם:

ולא תגעל נפשי אתכם. אף על פי שבכל עת היותר טובה יש בקרב ישראל אנשים פרטים שמעשיהם מתועבים מכל מקום בזכות כל ישראל השכינה בקרבם והרי הוא כאב השוכן עם בניו וסובל גם אם אחד מהם מסריח ומבאישי ריחו אין האב פורש מהם אלא מעקם חוטמו. וכך היה בימי שלמה ובת פרעה כידוע במדרשים. ופירש נפשי נפש שנתתי בכם כמו ואני נסכתי מלכי המלך שלי היינו שהמלכתי אני (שו"ת אבקות רוכל סי' כ"ח). והכי מתפרש לחמי לעיל (כא,ו) עיין שם.

פרק כו, יב

יב וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהִיִּיתִי לְכֶם לְאֱלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ-לִי לְעַם:

והתהלכתי בתוכם. שאף על פי שהשכינה במקדש בקרב ישראל בכלל מכל מקום השגחה בפרטות אין אחד דומה לחבירו אלא כל אחד לפי מעשיו נמצא דהשגחת ה' מתהלכת ממקום למקום.

והייתי לכם לאלהים. אי אפשר לפרש כמו בהרבה מקומות שמשמעו למשגיח עליכם שהרי כ"ז נתבאר יפה ע"כ. אלא משמעו תהיו מקבלים הנהגתו ית' ברצון ובנחת. וכיב"ז אמר יעקב אבינו (ברא' כח, כא) והיה ה' לי לאלהים יע"ש.

ואתם תהיו לי לעם. אפילו עניני מדינה הנהוג בעם תהיו לי לשמי בכל הנהגה מדינית תחקרו אם הוא עפ"י רצון הקב"ה. ועיין מה שכתבתי בספר שמות על הפסוק והייתם לי סגלה.

פרק כו, יג

יג אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהֵיטֵב לָהֶם עֲבָדִים וְאַשְׁבֵּר מִטַּת עַלְכֶם וְאוֹלֶךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוֹת:

ואשבר מטת עלכם. הוא משל כמו שור שרגיל לישא עול שנוצר לזה. וראשו כפוי למטה כמו שיודע שהעול יהא מונח עליו. ואפילו בשעה שמסירים העול מעליו יודע שאחר שעה מוכן הוא שנית למשאו. עד שמשברים את העול לעיניו הוא בטוח שלא יחרוש עוד. ועדיין הוא בראש נמוך מרוב הרגלו לכך. עד שבא בעליו ומרגילו להגביה ראשו ולילך קוממיות. בזה אות ברור לו שאין בדעת בעליו לחרוש עמו לעולם. כך ישראל נוצרו לגלות כמבואר

באיכה רבה על הפסוק (ישע' י,ל) בת גלים ברתא דגלואי. שהרי אברהם אבינו יצחק ויעקב הלכו בגלות ובטלטול. אבל בשעה שעושים רצונו של מקום הקב"ה מבטיח ואשבר מוטות עולכם תבינו שאין לכם לחוש להתגברות אוה"ע לשעבד אתכם. וגם ואולך אתכם קוממיות. בדעת גבוהה וחפשית כאלו בטוחים המה שלא ישתעבדו לעולם. ולמדנו מדהבטיח הכתוב שישבור העול שלהם שמע מינה שבטבע שלהם מיועדים לגלות.

פרק כו, יד

יָד וְאִם-לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל-הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה:

ואם לא תשמעו לי. שלא תעשו לשמי. ואם כי באמת אין בזה החטא כדי עונש גדול אבל מכל מקום הכתוב הולך ומונה איך דרכו של יצה"ר להתחיל בדבר קטן ונוקב ויורד עד התהום ע"כ מתחלה מפתה שלא לעשות לשמה. ומכל שכן דברים מדינים ומעשה צדקה וחסד הנהוג גם בטבע ישראל. וכשנעשה שלא לשמו של הקב"ה מגיע אח"כ ולא תעשו את כל המצות האלה. שלא לעשות כלל. ואינו דומה למה שאמרו חז"ל לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. דהתם מיירי ביחיד שאפילו הוא לא הגיע למדה זו לעשות לשמה יבא אחר או גם הוא אחר כך לידי לשמה מה שאין כן אם בהסכמת הרבים שלא לעשות לשם ה', לבסוף יוסיפו סרה שלא לעשות כלל.

פרק כו, טו

טו וְאִם-בְּחַקְתִּי תִמְאָסוּ וְאִם אֶת-מִשְׁפָּטִי תִגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת-כָּל-מִצְוֹתַי לְהַפְרֹכֶם אֶת-בְּרִיתִי:

ואם בחקתי תמאסו. עד כה לא הגיע לגעור במי שעושה את המצות אבל לבסוף יהא מביא שיגערו במי שעושה. ואף על פי שאי אפשר לגעור במי שעושה המצות כמפורש בתורה. אבל העושה ע"פ החקים שהן המה דרשת חז"ל כמו שכתבנו כמה פעמים. ומי שאינו מאמין הרי הוא גוער וממאס את הנזהר בדברי קבלה שהרי כמה פעמים אינו ככתוב.

ואם את משפטי תגעל נפשכם. יהא הוספה עוד למאס עיקר לימוד התלמוד שהן המשפטים כמו שכתבתי לעיל י"ח ה'.

לבלתי עשות וגו'. היא הסכמה לצור תעודה בבתי מדרשים כדי שלא יעשה גם מי שחפץ לעשות. דבמה שהסכימו הרבים שלא לעשות לבד. יוכל להיות שמכל מקום נמצאים יחידים בכל מקום שעושים את המצות מה שאין כן אם יסכימו שלא ללמוד ברבים התלמוד ממילא אם אין גדיים אין תישים. והתורה משתכחת ואין שום אדם יודע איך לעשות.

להפרכם את בריתי. נכלל בזה שתי משמעות. א' הברית שכרתו ישראל עם ה' להיות לו לעם לתורה ומצות. והפרת ברית הלז אינו אלא לתיאבון. ונכלל עוד הפרת ברית שכרת הקב"ה עם ישראל להשגיח עליהם. ועי"ז שירצו לפרוק עול תורה ומצוות יוסיפו סרה לעשות להכעיס את ה' בדברים מגואלים שלא היו באמת ראויים לדברים כאלה ולא עשו אלא כדי שיסיר שכינתו מאה"ק ומישראל. וכסבורים שבזה האופן שיסיר הקב"ה שכינתו מהם יהיו ככל העובדים כוכבים וככל הארצות תחת השגחת מלכת השמים שהיא השמש נמצא שהמה יפירו ברית שכרת הקב"ה להם. וזה היה חטא מנשה ואמון ושאר מלכים הרשעים כמו שכתבתי בס' דברים ל"א ב'. וע"ע להלן מפסוק ל"ו ואילך.

נמצא מונה הכתוב שבע עבירות זה אחר זה. א' הסכמה שלא לעשות לשם ה'. ב' שלא לעשות כלל. ג' ממאסים את העושה עפ"י דברי קבלה. ד' ממאסים את הלימוד בכלל. ה' משתדלים שלא יבא מי לעשות עפ"י התורה. ו' משתדלים לפרוק עול מלכות שמים מעיקר. ז' עושים להכעיס כדי שיפר הקב"ה בריתו עמנו.

פרק כו, טז

טז אף-אני אעשה-זאת לכם והפקדתי עליכם בהלה את-השחפת ואת-הקדחת מכלות עינים ומדיבת נפש וזרעתם לריק זרעכם ואכלהו איביכם:

מכלות עינים ומדיבת נפש. שיהוי המחלה בהוצאה מרובה תולות עינים לאחרית טובה, ואח"כ לא יועיל כל העסק לזמן מרובה נמצא מכלה עינים ומדיבות נפש, וכן הוא הקללה הסמוכה בתבואה.

וזרעתם לריק זרעכם. העסק יהא מרובה כדרך זריעה בא"י. ואח"כ ואכלהו איביכם. נמצא מכלות עינים ומדיבות נפש.

פרק כו, יז

יז וְנָתַתִּי פָנַי בְּכֶם וְנִגְפְתֶם לִפְנֵי אִיבֵיכֶם וְרָדוּ בְכֶם שְׁנֵאֵיכֶם וְנִסְתָּם וְאִין-רָדוּ אֶתְכֶם:
לפני אויביכם. תרגם אונקלוס בעלי דבך. ולא כתרגום אונקלוס שמות כ"ג כ"ב סנאך. דמשמעו בלב ממש. אבל כאן אי אפשר לומר כן שהרי כתיב בסמוך שנאיכם. משום הכי פירש בעלי דבך. דמשמעו אויב שהוא מקניט בפה. וכמו שכתבתי בס' דברים (ל,ז).
 ופירוש ונגפתם שלא תמצאו תשובה לדבריהם. אבל עוד לא הגענו לקללה של נפילה במלחמה ממש.

ורדו בכם שונאיכם. שיהיו האנשים השונאים בלב רודים בפועל.
ונסתם ואין רודף אתכם. היינו בעלי מלחמה של יושבי א"י אבל עדיין לא הגיעו לגלות.

פרק כו, יח

יח וְאִם-עַד-אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְנִסְפַּתִּי לְיִסְרָה אֶתְכֶם שִׁבְעַ עַל-חַטָּאתֵיכֶם:
לא תשמעו לי. לעשות לשמי. ואף על פי שכבר הגיעו לחמורות מזה מכל מקום אם רוצים לשוב, אי אפשר אלא באופן שיתחילו לעשות לשם ה'. דבזה יחליפו כל הליכות המדינה. אבל כ"ז שאין מגיעים לזה הדרך הרי עומדים בדרך רע.

פרק כו, יט

יט וְשִׁבְרַתִּי אֶת-גְּאוֹן עֲזָכֶם וְנָתַתִּי אֶת-שְׁמֵיכֶם כַּבְרָזֶל וְאֶת-אֲרָצְכֶם כַּנְחָשָׁה:
ושברתי את גאון עזכם. ידוע פירש התו"כ שהוא בהמ"ק. ומשום הכי מצורף הקללה ונתתי את שמיכם כברזל וגו' כפרש"י לעניין גשמים, שהרי ברכת התבואה תלוי בקרבנות ואחר שיהא נשבר כח מעלת בהמ"ק ממילא יהא עצירת גשמים ורקבון תבואה.
 עוד דתניא בתו"כ והובא בגיטין (לז,א) ושברתי את גאון עזכם רע"א אלו הגאים שביהודה כגון פפוס בן יהודה ולוליאנוס האלכסנדרי וחבריו הן המה תקיפי יהודה. מעתה עלינו לפרש סיפא דקא ונתתי שמיכם וגו' באופן שיהא נמשך לקללה הקודמת.
 והנה כבר ביארנו ר"פ בראשית (א,א) דהמשפיע מכונה שמים והמושפע מכונה ארץ. ומזה הטעם מכונים גדולי הדור בשם שמים שהמה משפיעים להמון דברי תורה ומוסר. והמון עם המקבלים בשם ארץ. ודרך ישראל בעת צרה ומצוקה ר"ל הגדולים עוינים את תקיפי ישראל ועשיריהם משום שבדעת העשירים לתקן עיני הכלל לפי דרכם, והגדולים

דעת אחרת אתם ע"כ במות תקיפי ישראל עין הגדולים מרגישים בצרת ישראל ובחסרון שלהם. והיינו **ונתתי את שמיכם**. היינו גדולי ישראל.

כברזל. שאינו מזיע כלל והנמשל שלא יחושו להצטער על זה כלל. ובזה יגיע **ואת ארצכם** היינו המון עם ה' שירגישו בחסרון הניכר אבל יהיו **כנחושה** שמזיע ונאבד ומרקיב. הכי נמי יהיה ההמון מרגישים בחסרון שלהם. אבל לא יוכלו לעשות מאומה מבלי התעוררות גדולי ישראל. ואלו היו הגדולים גם כן מרגישים בחסרון. היו משתדלים להעמיד אחרים תחתיהם אבירי הדעת.

פרק כו, כ

כ ותם לריק פחכם ולא-תתן ארצכם את-יבולה ועץ הארץ לא יתן פריו:

ותם לריק כחכם. הוא יגיע יותר מן הרגיל, שישתדלו להוציא תבואת הארץ ע"י תחבולות באופן שיצא יבול כמו שכתבתי לעיל (פס', ד, טז). אבל יתם לריק כל היגיעה. **ולא תתן ארצכם את יבולה**. ולא יהא גדל אלא זרע המורגל ועדיין לא הגיעה הקללה למכת רעב בארץ. **ועץ הארץ**. היינו הנעבד הרבה לא יתן פריו. ומכל מקום עדיין לא הגיע למכת רעב רק חסרון תענוג.

פרק כו, כא

כא ואם-תלכו עמי קרי ולא תאבו לשמע לי ויספתי עליכם מכה שבע פחטאתיכם :

ואם תלכו עמי קרי. משמעות קרי שלא כדעתי. וכל הנעשה שלא כמו שחשב תחלה בין טוב לרע מכונה בשם קרי כמבואר להלן פס', מ"א. משום שהבא במקרא אינו בדעת מחשבה תחלה משום הכי העושה שלא כדעת חבירו נקרא שהולך עמו קרי. **ויספתי עליכם מכה שבע**. מכה אחת שכוללת שבע היינו משלחת חיה רעה ומבאר המקרא האיך יהי מזה שבע פורעניות.

פרק כו, כב

כב והשלחתי בכם את-חית השדה ושפלה אתכם והכריתה את-בהמתכם והמעיסה אתכם ונשמו דרכיכם :

ושכלה אתכם. היינו הפלת העובר מחמת פחד כדאיתא פ' החובל (ב"ק פג,א). ונכלל בזו הקללה שני אופנים. א' הפלת אותו העובר. ב' שתהא האשה משכלת תמיד גם בלי ראות חיה אלא ע"י חולי ברחמה תפיל תמיד.

והכריתה את בהמתכם. גם בכלל כרת יש שני פורעניות. א' כרת מחיים. ב' כרת מזרע. היינו אפילו בהמה שלא תמות תפסק מלדת מחמת פחד שהרגישה אז. **והמעטיה אתכם.** גם בזה נכלל שני דברים. הריגת קטנים. וחולי לגדולים מחמת פחד שלא יולידו עוד. **ונשמו דרכיכם.** הרי שבע.

פרק כו, כד

כד וְהִלַּכְתִּי אֶף-אֲנִי עִמָּכֶם בְּקָרִי וְהִפִּיתִי אֶתְכֶם גַּם-אֲנִי שְׂבַע עַל-חַטֹּאתֵיכֶם: עִמָּכֶם בְּקָרִי. מכות שלא עלה על דעתכם באשר שאינם כהרגל אלא בהשגחה לרעה.

פרק כו, כה

כה וְהִבֵּאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נִקְמַת נֶקֶם-בְּרִית וְנֶאֱסַפְתֶּם אֶל-עַרְיֹכֶם וְשִׁלַּחְתִּי דָבָר בְּתוֹכְכֶם וְנִתְתַּם בְּיַד-אוֹיֵב:

נוקמת נקם ברית. שידונו אתכם כדין מורד במלכות שהורגים אותם בכעס ונקמה. וזהו נקם ברית. והוא שלא כדרך כובשי מלחמה שאין דנים הנכבשים בתורת מורדים במלכות שהרי לא מלכו עדיין עליהם ולא כרתו עמם ברית. אבל אתם תשיגו הפורעניות שלא כמו שחשבו אלא תהיה החרב של אומה הכובשם חרב נוקמת נקם ברית והוא משום שמן השמים יעירו בלבבם לדונם כך. ותהיה חרב נוקמת נקם ברית מלכות שמים שהפרו ומרדו.

ונתתם ביד אויב. האויבים שהיו מבזים אתכם עד כה בדברים כמו שכתבתי לעיל י"ז עתה כאשר יהיו נתונים בידם ע"י המלכות הכובשת לעשות בהם מה שלבו חפץ לא יהיו נוהגים בהם מנהג דרך ארץ עם אנשים הנכבשים, אלא לא יבושו לעשות עמהם זדון לבבם. משום שהייתם תחלה שפלים ונבזים בעיניהם. וכ"ז לא עלה על הדעת שתגיעו לידי כך.

פרק כו, כו

כו בְּשִׁבְרֵי לֶכֶם מִטֶּה-לֶחֶם וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחֲמֶכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהִשִּׁיבוּ לַחֲמֶכֶם בְּמִשְׁקָל וְאָכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׁבְּעוּ:

ואפו עשר נשים. כדי למלאות את התנור פת ותהי נאפה יפה כדאיתא ביצה (יז,א) ר' שמעון בן אלעזר אומר ממלאה אשה כל התנור פת כו' אבל לא יועיל להשביח את הפת ויהיה הפת במשקל. בפת"ח והוא כמו בה"א הידיעה היינו באותו משקל שהיה בעודו עיסה והוא סימן שלא נאפה יפה.

פרק כו, כח

כח וְהִלַּכְתִּי עִמָּכֶם בְּחֶמֶת-קָרִי וְיִסְרַתִּי אֶתְכֶם אֶף-אֲנִי שִׁבְעַ עַל-חַטֹּאתֵיכֶם:

בחמת קרי. שלא עלה על דעתכם וגם יבאו בחימה דברים נפלאים שלא עלה על הדעת גם אחר שראו כי לא כמחשבותם באה עליהם הרעה מכל מקום בחמה כזה לא עלה על הדעת. משום הכי נקרא חמת קרי.

פרק כו, כט

כט וְאָכַלְתֶּם בָּשָׂר בְּגֵיכֶם וּבָשָׂר בְּנִתְיֶיכֶם תֹּאכְלוּ:

ובשר בנותיכם תאכלו. אכילה מיותרת משום דאכילת בנים זכרים אינו אלא כשהם מתים דבחייהם נודדים בעצמם ללחם ואינם ברשות אביהם. אבל בנות אין דרכם לחזור כדאיתא בכתובות דס"ז ע"כ המה בית אביהן והאבות הורגין אותן ואוכלין ברעב.

פרק כו, ל

ל וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת-בְּמִתֵּיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת-חַמְנֵיכֶם וְנִתְתִּי אֶת-פְּגָרֵיכֶם עַל-פְּגָרֵי גְלוּלֵיכֶם וְנִגְעַלָה נַפְשֵׁי אֶתְכֶם:

את במותיכם. זה לא עלה על הדעת שיהא הקב"ה מעניש להסיר את ע"ז שהוא נגד סדרי הנהגת העולם לעזוב הבחירה ביד האדם. והיו ישראל סבורים שהקב"ה יהיה מעניש אך אותם עד שבעל כורחם יסור מהם והיו נשארים על הנהגת מלכת שמים כרצונם. אבל לא כן מחשבות הקב"ה עמם אלא מסיר בחמת קרי גם הבמות.

וגעלה נפשי אתכם. היינו שלא ישכון גם הוא בישראל. אפילו במקומות שנמצאו עובדי ה' באיזה בית כנסת ובית מדרש. וזהו גם כן בקרי מה שאינו עולה על הדעת. וכבר איתא במדרש שה"ש (א,ג) לא מצינו שהתאבלו ישראל אלא כשאמר משה (לג,ג) כי לא אעלה בקרבך. וכמו שכתבתי בזה פ' תשא.

פרק כו, לא

לא ונתתי את-עריכם תרבה והשמותי את-מקדשיכם ולא אריח בריח ניהחכם:

ונתתי את עריכם חרבה. אחר שהשכינה מסתלקת מכלל א"י פנה זיוה ובזה יהיו ערי ישראל חרבה.

והשמותי את מקדשיכם. היה ראוי לומר וחללתי את מקדשיכם וכלשון יחזקאל הנביא ז' ובאו בה פריצים וחללוה. מכאן דרשו חז"ל במגילה (כח,א) קדושתן אף כשהן שוממין שלא יתחללו הבנינים כמו כלי קודש וכדאיתא במס' ע"ז (נב,ב) פסוק דיחזקאל הנ"ל מה שאין כן קדושת בתי כנסיות ובתי מדרשות אינו מתחלל אלא שומם.

ולא אריח בריח ניהחכם. דאף על פי דהמקדש שומם מכל מקום אפשר דישאר המזבח במקומו ולהקריב עליו. וכמו שהיה באמת בחרבן בית שני. דמזמן חרבן הבית עד חרבן ביתר שאז נחרש ההיכל ונהרס המזבח. היה עוד המזבח קיים והקריבו עליו פסחים כדאיתא בסנהדרין (יא,א) שהיו אז מעברין את השנה בשביל פסחים מכל מקום לא אריח וגו'.

אבל רק פסחים הקריבו דלא כתיב ביה ריח ניחוח מה שאין כן כל הקרבנות כתיב ריח ניחוח בחטאת בפ' ויקרא (ד,לא) ובבכור בפ' קרח (יח,יז) ומעשר הרי הוא כבכור. משום הכי לא הקריבו בחרבן בהמ"ק משום דכתיב ולא אריח בריח וגו' ועיין מה שכתבתי עוד בזה בספר דברים בפרשת שמור את חודש האביב (טז,ג ד"ה לחם עוני).

(הרחב דבר: והיינו דאיתא במס' מכות (יט,א) והכא בבכור שנזרק דמו וחרב הבית, ואיתקוש בשרו לדמו. ופירשו התוס' דמיירי דנחרב המזבח. וא"כ עיקר חסר, ולימא דנהרס המזבח. אלא כדברינו ומתחלה מיירי באופן דלא חרב הבית, אלא שאין בית מחמת שבונים אותו, כמו בימי הורדוס. ואז קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא. אבל בזמן שחרב הבית אפילו המזבח קיים, אי אפשר להקריב שום קרבן שהוא לריח ניחוח עד

שיהיה הערה מן השמים ורשיון מאוה"ע לבנות בהמ"ק אז אפילו בבנין המזבח לבד יהא אפשר להקריב קרבן שאז סרה הקללה והשמותי את מקדשיכם. וממילא סרה הקללה ולא אריח. ועדיין קשה הא דאיתא בזבחים (קד,א) המעלה בזמן הזה חייב. ועיין תוס' יומא (סג,א) ד"ה שלמים. דאוקמי בזמן חרבן הבית והמזבח קיים. אלמא דאפשר להקריב בזמן הזה. והדברים עתיקים).

פרק כו, לב

לב וְהִשְׁמֹתִי אֶנִי אֶת-הָאָרֶץ וְשָׂמְמוּ עָלֶיהָ אֹיְבֵיכֶם הַיּוֹשְׁבִים בָּהּ:

והשמותי אני את הארץ. מעדת ישראל מיושבי הארץ כמו דרך בעלי הארץ. אבל עדיין האויבים יושבים בה אלא שלא יחושו להושיבה. וגם לא יניחום מן השמים כמו דמסיים ושמו עליו אויביכם וגו' כדתניא בתו"כ שלא ימצאו עליה קורת רוח.

פרק כו, לג

לג וְאַתְּכֶם אֲזָרָה בְּגוֹיִם וְהִרִיקְתִּי אַחֲרֵיכֶם חֶרֶב וְהִיְתָה אֶרְצְכֶם שְׂמָמָה וְעַרְיֶכֶם יִהְיוּ חֲרָבָה:

ואתכם אזרה בגוים. להרחיק אתכם ממנה שלא תשובו לא"י כשיסולקו האויבים ממנה לאחר שיכבשוה ויחריבוה. ע"כ תהיה ההשגחה שהגלות יהיה בפזור מעט כאן ומעט כאן וכדתניא בתו"כ כאדם שהוא זורה שעורים במזרה ואין אחת מהם דבקה בחברתה ומשום הכי יהיה קשה לשוב. עוד והריקותי אחריכם חרב. בין מקום שיגלו בין א"י יהיה בעלי חרב שלא יניחום לשוב מגלותם ולעבור דרך ארצם. ואם לא היו ניזורים מעט מעט היו יכולים לשוב אח"כ מגלותם ולהלחם ולעבור דרך החרב. אבל כאשר אזרה אתכם וגם אחריכם החרב מעתה והיתה ארצכם שממה. אפילו מאוה"ע כי אחר שיהיו בטוחים שלא תוכלו לשוב אז ילכו גם המה מא"י ותהיה הארץ שממה לגמרי.

ועריכם יהיו חרבה. לא כמו חרבן הראשון דכתיב לעיל שאינו חרב אלא מישראל המשגיחים על ישובה. אבל עוד ישבו אוה"ע בה מה שאין כן אח"כ ילכו גם אוה"ע וישארו הערים חרבה ממש בלי יושב.

פרק כו, לד

**לד אַז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת-שַׁבְּתֹתֶיהָ כֹּל יְמֵי הַשָּׁמָה וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם אֲזַ תִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ
וְהִרְצַת אֶת-שַׁבְּתֹתֶיהָ:**

אז תרצה הארץ את וגו' אז תשבת הארץ וגו'. שתי פעמים אז. על שני זמנים שדברנו.
היינו בשעה שישראל מסתלקים ממנה ועדיין אוה"ע יושבים בה.

תרצה הארץ את שבתתיה. שאף על פי שאוה"ע עדיין עובדין בה מכל מקום היא מתרצית במה שאין אתם עובדים בה. וזהו דמסיים הפסוק **ואתם בארץ איביכם.** על כל פנים אתם וגו'. והרי זה כאם שהבן שלה מצער אותה הרבה. יש לה נחת רוח כשהבן גולה ולוקה. אף על פי שלא הונח לה עדיין מאחרים מכל מקום היא כנוקמת מבנה ומתרצה מזה שהוא נענש עליה.

אז. בזמן שגם אוה"ע מסתלקים ממנה.

תשבת הארץ לגמרי והרצת את שבתותיה. מה שעבדה בשבתותיה יותר מן הראוי לה יהא השביתה הגדולה מרצה לה.

פרק כו, לה

לה כָּל-יְמֵי הַשָּׁמָה תִּשְׁבֹּת אֶת אֲשֶׁר לֹא-שַׁבְּתָה בְּשַׁבְּתֵיכֶם בְּשַׁבְּתֵיכֶם עֲלֶיהָ:

כל ימי השמה תשבות את אשר לא שבתה בשבתותיכם וגו'. השביתה תהיה כ"כ גדולה דתשבות גם יותר מאשר שבתה בשבתותיכם. אפילו בשעה שהייתם שומרים שביעית הרי אז מכל מקום גדל ספיחים מה שאין כן בשנים אלו שהיה גפרית ומלח שרפה כל ארצה ולא יעלה בה כל עשב (דב' כט, כב). וזהו משמעות הכתוב דתשבות כ"כ את אשר לא שבתה כזה בשבתותיכם.

פרק כו, לו

**לו וְהִנְשָׂאֲרִים בְּכֶם וְהִבֵּאתִי מִרְדָּךְ בְּלִבְבְּכֶם בְּאֶרְצַת אֲבוֹתֵיכֶם וְרִדְף אֶתֶם קוֹל עֲלֶה נְדָף וְנִסּוּ
מִנְּסַת-תִּרְבּוּ וְנִפְלוּ וְאִין רִדְף:**

והנשארים בכם וגו'. מכאן ואילך עד גמר העניין מבאר איך יגיעו בהשגחה מן השמים הסיבות להסיר טעות שלהם שהיו סבורים בהיותם בא"י שכאשר יצאו מא"י לגלות יהיו פטורים מעול מלכות שמים גם ברצון ה'. ומשום הכי אמר ירמיה הנביא (ב, לא) מדוע אמרו עמי רדנו. ופירש בבמד"ר (א, ב) שאמרו ישראל אחר שרדנו לחו"ל אין אנחנו תחת

השגחתו ית'. והכי איתא בחלק סנהדרין (קה,א) שאמרו תשובה ניצחת מכנסת ישראל לנביא עבד שמכרו אדוניו ואשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום?! ולא היה להם דעת להבין כי מצוה שאינה תלויה בארץ נוהגת גם בחו"ל. וכאשר רצה הקב"ה שיכירו ישראל האמת שהשגחת ה' עליהם עדיין ע"י תורה ומצות ולא היה אפשר להראות להם השגחה לטובה. דאם כן יאמינו שמקום שהטבע שולט באוה"ע בלי תורה ועבודה טוב גם להם ולא ה' פועל עוד בהם. וכדאיתא שם דק"ד דעשרת השבטים כשגלו שמחו בזה בתחלת גלותם שהיו סבורים שכאן אין השגחת ה' עליהם לא לרעה ולא לטוב וטבע הארץ לבד ייטב גם להם וככל הגוים בית ישראל. ע"כ היה ההכרח להשגיח לרעה גם שמה. עד שיבינו וישכילו כי הטבע הטוב לאוה"ע אינו מועיל להם. ואדרבה השגחתו ית' הפרטית רודפתם גם שמה. עד שמגיע מזה להכרה אמיתית כאשר יבואר. זהו כלל העניין. ועתה נבא לפרטי הדברים. מתחלה **והבאתי מורך בלבבם**. כאשר יתיישבו שמה ימצאו מורך בלבבם, לא כמו שהיה בתחלת בואם לשם ששמחו כמו שכתבתי.

ורדף אותם קול עלה נדף. יהיו נודדים ובורחים מאיזה קול ובזה יכירו שאין טבע ארץ אחרת טוב להם.

וגם ונסו מנוסת חרב ואין רודף. לא נודדים לבד יהיו אלא גם נפילה לפני חרב. וגם בלי רודף.

פרק כו, לז

לז וְכָשְׁלוּ אִישׁ-בְּאָחִיו כְּמַפְנֵי-חָרֵב וְרָדְף אֵין וְלֹא-תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה לְפָנַי אִיבִיכֶם:

וכשלו איש באחיו כמפני חרב. עוד תהיה השגחת ה' לרעה. שהרי טבע הגרים לאהבה זה את זה כדאיתא בפרק ערבי פסחים (קיג,ב) וא"כ היה ראוי שפגיעתם זה בזה לנחת. אבל לא כן יהיה עמם אלא תהיה פגיעתם זה בזה במכשול כמו שפוגע בחרב. אמנם אפשר שיהיה כן בטבע אם יש גזרת המלכות להבריחם זה מזה כדי שלא יעשו קשר ומרידה והיה אפשר להאמין שהוא טבע. אבל לא כן **ורודף אין** ומכל מקום יהיו נכשלים זב"ז כמפני חרב.

ובזה יגיעו עוד **שולא תהיה לכם תקומה לפני איביכם**. שיהיו מבוזים בקרב האומות בראותם כי **שנאת חנם** גוברת בם במסירות ואין איש מבקש מהם זאת. וכל זה יהיה

סיבה מהקב"ה שיהיו מרוחקים מן האומות כאשר לא תהיה להם תקומה כאנשים חשובים אלא יעמדו בצורה נמבזה.

פרק כו, לח

לח וְאַבְדַתֶּם בְּגוֹיִם וְאַכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אֲיִבִיכֶם:

ואבדתם בגוים. ומחמת זה תהיו אבודים בקרבם. מלשון תעיתי כשה אובד. היינו כאין איש מגדולי האומות משגיח לחמלה ולקרבתם כפי טבע המלכות לקרב הגולים במ. אבל אתה תהיו מבוזים מחמת שיראו אותם רודפים זה את זה וכך המדה נותנת שמי ששונא את הבריות הכל שונאים אותו. כדאיתא בשבת (קנא, ב) כל שאינו מרחם על הבריות כו' ועיין עוד מה שכתבתי לעיל י"ט ט'. בבאור הגמרא בהוריות (יג, א) מפני מה הכל מושלים בעכברים מפני שסורן רע.

ואכלה אתכם ארץ איביכם. דטבע ארץ אחרת למי שאינו רגיל באוירה ובטבע גידוליה להזיקו ולאכלו. ונדרש עצות להציל מרעה זו. ודרך המלוכה שגולים שם להיות מגן ומחסה על הגולים ולחקור אחר עצות לזה אבל בהיות ישראל אבידה שאינה מתבקשת ואין המלך וראשי המדינה נותנים לב על הנבזים בעיניהם ממילא אכלה אתכם ארץ איביכם.

פרק כ, לט

לט וְהַנְּשֹׂאִים בְּכֶם יִמְקוּ בְּעוֹנֵם בְּאַרְצֵת אֲיִבִיכֶם וְאַף בְּעוֹנֵת אֲבֹתֶם יִמְקוּ:

והנשארים בכם ימקו בעונם. הנשארים יכירו שחוטאים במה שרודפים זה את זה בשנאת חנם. והוא חטא המושכל אפילו שלא עפ"י דעת תורה.

בארצות איביכם. ישכילו כי זה החטא עוד גדול יותר כאשר המה בארצות אויביכם וגורם רעה רבה משהיה אותו החטא בארצם. ומבואר מזה הלשון שלא חשבו לעון אלא מה ששונאים זה את זה והוא גרוע ביחוד בארצות אויביהם אבל לא יתודו כלל על שאינם שומרים את התורה ומצות שהיא גרוע יותר אם היו בא"י. משום שלא חשבו זה לעון בדעתם כי התורה איננה נוהגת כלל בחו"ל כמו שכתבתי לעיל (פס', לו).

ואף בעונות אבותם אתם ימקו. עוד יצר להם על עונות אבותם. אשר המה חטאו בהיותם בא"י ונתרחקו עי"ז מהשגחת הקב"ה ומא"י ומשום שהיו סבורים שהיה להם טוב יותר ועתה יתודו על זאת המחשבה ויצר להם וימקו בצערם על זה הרצון שהיה לאבותם ועתה

נוגע גם להם שהמה מרוחקים מהקב"ה ומא"י. וזה לשון הפסוק בעונות אבותם אתם. שנוגע להם אף על פי שאין להם עון לפי דעתם. וזה מאמר הושע הנביא ב' ט' ורדפה את מאהביה ולא תשיג אותם וגו' ואמרה אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה. ופירש מאהביה הוא מלכת שמים ושאר מזלות שבקשו אבותם בהיותם בא"י. וכשגלו מתחלה קוו שמכל מקום בחו"ל ישיגו מאהביהם אלה לטוב להם. אבל כשיראו שהם אבודים בגוים יבקשו את ה' אלהיהם. וימקו על עון אבותם בא"י.

פרק כו, מ

מ וְהִתְוַדֵּי אֶת-עֲוֹנֶיךָ וְאֶת-עֲוֹן אֲבֹתֶיךָ בְּמַעַלְמֶיךָ אֲשֶׁר מָעַלְוּ-בִּי וְאֶף אֲשֶׁר-הִלְכוּ עִמִּי בְּקָרִי:

והתודו את עונם. בשנאת חנם שידעו גם המה שהוא להם לעון.

ואת עון אבותם אשר מעלו בי. ששינו רצון הקב"ה להשיג עליהם לטובה בא"י ועתה הגיע רצונו ית' להיפך וזה נקרא מעילה בו ית' כדאיתא במס' מעילה (יח,א) אין מעילה אלא שנוי וזה פירש הפסוק. שיתודו על אשר שינו מדתו ורצונו של הקב"ה.

(הרחב דבר: וכך הפירש ברבה פ' אמור (כו,ז) על חמש עבירות נהרג שאול המלך על נוב עיר הכהנים ועל אגג כו' שנא' וימת שאול במעלו אשר מעל בי. ואינו מובן שהרי לא נתפרש בזה הפסוק שני חטאים אלו. ותו קשיא על מה מונה המדרש תחלה חטא נוב עיר הכהנים לפני חטא אגג להיפך מסדר הזמנים שנעשו. אלא המדרש מפרש במעלו אשר מעל בה'. משמעות מעל הוא שנוי. פירש במעלו שנשתנה אותו צדיק בעצמו שהיה באמת רחמן גדול ונעשה אכזרי לשעה. והיינו הריגת נוב. אשר מעל בה'. ששינה מדתו של הקב"ה וירב בנחל על הריגת עמלק. ועשה מדת הקב"ה לאכזריות אף על פי שודאי לא היה בזה אכזריות ח"ו).

ואף אשר הלכו עמי בקרי. שהלכו נגד רצונו לצאת מהשגחתו עליהם.

פרק כו, מא

מא אף-אני אלך עמם בקרי והבאתי אתם בארץ איביהם או-אז יפגע לבבם הערל ואז ירצו את-עונם:

אף אני אלך עמם בקרי. אחר שיתחרטו אל עיקר רצונם מכבר להנתק מאחרי ה'. וכסבורים שעתה בחו"ל אין תורה ומצות ואי אפשר שישגיח ה' עליהם. אז הקב"ה מכיר להם שהוא משגיח עליהם וזהו בקרי. נגד דעתם זאת שחושבים שאי אפשר שיהא הקב"ה משגיח עליהם בחו"ל.

והבאתי אותם בארץ איביהם. אביא אותם בהשגחה פרטית גם כשהם בארץ אויביהם והיינו דאיתא בתו"כ על זה הפסוק מעמיד אני נביאים עליהם. והוא התגלות ההשגחה. שמאז שהתודו תהיה ההשגחה ניכרת להם. וידעו שהשכינה עמהם. ומובן שמאז יהיה טוב להם מעט להחשב לאנשים או גם כאזרחי ארץ ולא כאבודים כאשר היו עד כה.

או אז. שיראו שיועל וידויים ולא כמו שסברו. אלא שיש השגחת ה' עליהם גם בארץ אויביהם.

יכנע לבבם הערל. מלהאמין לדברי הנביאים שהיו בהם והזהירו לנהוג תורה ומצות אפילו בחו"ל. כמו שמצינו בס' ירמ' (לא, כ) הציבי לך ציונים וגו'. ובלי ספק שכמו כן היו עוד גדולי ישראל שידעו כי מצות התורה שאין תלויות בארץ נוהג בכל מקום. הזהירם על זה הרבה. אבל המה היה לבבם ערל מלשמוע ולהאמין בזה. ועתה שראו שיש השגחת ה' לטובה גם בחו"ל יאמינו שיש גם שם תורה ומצות.

ואז ירצו את עונם. ירצו מלשון מנין כמו לשון גמרא הרצאת ממון. ופירש שיתודו על כל חטא ועון שבין אדם לשמים שעד כה חשבו שאין להם עון בזה אלא הוא חטא אבותם שלא שמרו בא"י. ועתה יתודו על עונם וירצו כל חטא בפני עצמו כדין ודוי שהורה הושע הנביא (יד, ג) ואמר אמרו אליו כל תשא עון. היינו כל עון בפני עצמו. ואמרה תורה לשון ירצו לכלול בזה עוד מאמר הנביא הושע וקח טוב פירש בשעת ודוי יקח דברים טובים וזכרונות טובים כמו מעשה אבות ועקידה. ונשלמה פרים שפתינו. היינו שיזכרו מעשה קרבנות ויהא נחשב להבאת חטאת ועולה. וכ"ז נכלל בלשון ירצו. שירצו להקב"ה בדברי רצוי את עונם כמו עם עונם. פירש בשעת ודוי על עונם.

פרק כו, מב

מב וְזָכַרְתִּי אֶת-בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֶף אֶת-בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֶף אֶת-בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזַכֵּר וְהֶאֱרַץ אֲזַכֵּר:

וזכרתי את בריתי יעקוב. אז אוסיף להשגיח ולהחל לחשוב מחשבות גאולה. וזה הברית הראשון שהיה העיקר ליעקב. כמבואר בחלום יעקב (ברא' כח, טו) והנה אנכי עמך וגו' והשיבותיך וגו' כמבואר בפירושינו שם.

ואף את בריתי יצחק. שכרת עמו להגדיל בניו בהיותם בגולה בעשירות למעלה כמבואר בס' בראשית כ"ו ד' יע"ש.

ואף את בריתי אברהם אזכור. שנכרת עמו ברית בשעת עקידה, אשר בהיותם בגלות יהיו מכל מקום מצוינים בחכמה ובדעת עד שישבו בשערי אויביהם.

והארץ אזכור. הברית שנכרת בימי משה רבינו בשעה שביקש בעת רצון של י"ג מדות. הבטיחו הקב"ה בברית שיעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ. ונתבאר שם דהבטיחו דאף על פי שתהיה הארץ חרבה תשוב לישובה ע"ש (שמו' לד, י). ועוד נכלל בברית הארץ שתהא השגחה פרטית על הארץ למורשה אפילו בהיותנו בחו"ל וכמו שכתבתי בס' שמות ו' ו'.

פרק כו, מג

מג וְהָאָרֶץ תַּעֲזֹב מֵהֶם וְתִרְצֶן אֶת-שְׁבִתְתֶיהָ בְּהִשָּׁמָה מֵהֶם וְהֵם יִרְצוּ אֶת-עֲוֹנֵם יַעַן וּבִיעֵן בְּמִשְׁפָּטֵי מֵאֲסוֹ וְאֶת-חֻקֹּתַי נִעְלָה נַפְשָׁם:

והארץ תעזב מהם וגו'. דאף על פי שתהיה זכירה לטובה בהיותם בגולה מכל מקום אי אפשר שישובו לא"י מיד. מטעם שמבואר בסמוך. ואדרבה תועיל הזכירה להוסיף עזיבת א"י והשממון בה. כדי שתִרְצֶן את שבתתיה. ויוכלו לשוב בעתה. והוי עזיבה זו השגחה לטובה וכמו שכתבתי בס' שמות ו' א' שהודיע הקב"ה למשה בשעת יציאת מצרים דמה שהורע לישראל בתחלת המחשבה לגאולה. הוא עצם מחשבת הגאולה. כך היתה עזיבת הארץ ביות מחשבה לגאולה וברית הארץ לישובה.

והם ירצו את עונם. בין כה וכה יתודו וישוּבו למעשה המצות שבין אדם לשמים.

יען וביען וגו'. נותן טעם על מה שאי אפשר שישובו מיד בעת הזכירה אחר הודוי הראשון. והרי גם בשעת יציאת מצרים היה מתחלה הרצון שתהיה הגאולה מיד בלי גזרת התבן אלא שהיה סיבה שנשתנה הרצון כמבואר שם שעפ"י סרבנות משה לא הלכו הזקנים ולא היתה להם זכות מסירות נפש יע"ש. אבל מדוע לא יוכל להיות עתה גאולה זו מיד שישובו ויתודו. ע"כ מבאר הפסוק כאן על מה אי אפשר שתהיה הגאולה מיד. משום שמשפטי

מאסו. אפילו המצות שיש בהם טעם מכל מקום החליפו הנהגותיהם כבר ואין יכולים לשוב בלי ידיעת תלמוד תורה שהרי אפילו משפטים שיש בהם טעם מכל מקום יש בהם פרטים בלי טעם כידוע.

ואת חקתי געלה נפשם. חקות התלמוד ותורה שבע"פ הפליטה נפשם ויצא מלבם. וא"כ אין להם זכות מעשה המצות שרוצים לשוב ולעשות. וזהו דבר הושע הנביא (ח,א-ב) לי יזעקו אלהי ידענוך ישראל זנח ישראל טוב אויב ירדפו. ופירש באיכה רבה ובירושלמי מס' ר"ה (ג,ח) על זה הפסוק אין טוב אלא תורה. ופירש הכתוב שישראל צועקים להקב"ה אלהי ידענוך. הלא אנו אוהבים אותך ורוצים לעבדך. ורחמנא לבא בעי. ועל מה אתה מרחיקנו. השיב הנביא בשם ה' זנח ישראל טוב. זו התורה. אויב ירדפו. ידיעת ה' בלי תורה אינו כלום. ועיין עוד מה שכתבתי בהרחח דבר ס"פ שלח בפירש נבואה זו. והיינו דבר הכתוב כאן. שמשום הכי היה ההכרח שתרחץ הארץ שבתותיה בשלמות ואח"כ חש הקב"ה לגאלם משום שלא היה להם כח התורה. ובבוא העת חש הקב"ה לגאלם כדי שישובו לתורה כמבואר בשירת האזינו (לב,לה) על הפסוק וחש עתידות למו וגו'.

פרק כו, מד

מד וְאֵף גַּם-זֹאת בְּהִיּוֹתֶם בְּאֶרֶץ אֲיִבֵיָהֶם לֹא-מְאֻסָּתִים וְלֹא-גְעֻלָּתִים לְכֻלְתֶּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתְּם כִּי אָנִי ה' אֱלֹהֵיָהֶם:

ואף גם זאת וגו'. עוד סיפרה התורה חסדי ה' שגם בהיותם בארץ אויביהם בעוד לא הגיעה השעה למה שכתוב והבאתי אותם בארצות איביהם שאז החלה השגחה לטובה להגדילים בעושר ובדעת. אמנם גם עד שהגיעו לזה והיו אבודים בגוים. מכל מקום לא מאסותם ולא געלותם לכלותם. אף על פי שהיו מאוסים וגעולים בעיני אבל לא עד שיגיע לכלותם ח"ו.

להפר בריתי אתם. שכרתי את משה רבינו בבקשתו בעת רצון ה' הנה אנכי כורת ברית נגד כל עמך אעשה נפלאות וגו' וביארנו שם שהוא הפלא דלא כלי שבטא בשום אופן. **כי אני ה' אלהיהם.** אף על פי שאין עוסקים בתורה ובמצות מכל מקום הנני אלהיהם משגיח עליהם בדרך כלל שלא יאבדו לגמרי. אלא לראות עצות שישובו לתכליתם. ובני הה"ג מ' חיים ברלין נ"י פירש דתרי מילי קאמר קרא שלא געלותם לכלותם ביד אוה"ע.

להפר בריתי אתם. היינו התורה לא תופר ע"י רשעי ישראל וכדומה. או ע"י טעות שבחול"ל אין תורה ומצות כמו שכתבתי לעיל. או פירש לא מאסתים לכלותם. ולא געלתים להפר בריתי אתם. וכן פירש הראב"ע.

פרק כו, מה

מה וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רֵאשֹׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי-אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לְהִיּוֹת לָהֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי ה' :

וזכרתי להם ברית ראשונים וגו'. בפסוק הקודם הבטיח על ברית שלא יהא כליון בקרב אוה"ע. וזה היה הברית אתם ממש, רצוני, הברית שהיה עם משה היה בשביל כל הדורות דלהבא. עתה מוסיף דגם בעניין פרנסה בארצות איביהם יהא משגיח בזכירת ברית הדור הראשון אשר יצאו ממצרים, דכתיב ר"פ וארא (ד,ו) וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען את ארץ מגוריהם אשר גרו בה. שביאורו שהורגלו אבותיהם להיות תחת השגחה פרטית של הקב"ה ובזה אני חפץ להכניסם שמה כדי להשגיח עליהם וזה הברית אף על פי שלא היה אלא עם באי הארץ, ארץ אשר ה' דורש אותה בגשמי שנה ובכל עניני פרנסה מכל מקום הנני זוכר זה הברית גם לדורות הללו שהמה בגלות. ומפרש הטעם שמועיל ברית ראשונים גם לדורות שבגלות. משום שהוצאתי אותם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלהים. שכל אוה"ע ראו וידעו כי הוציאם מא"מ שנתפרנסו שמה בטוב כדי שהוא ית' יהיה משגיח עליהם לפרנסם. והרי הגוים אינם יודעים ומבינים ההבדל של א"י מבחול"ל סוף סוף הקב"ה הוציאם ממקום פרנסה ועליו לשמור בריתו להשגיח עליהם.

פרק כו, מו

מו אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמְשָׁפָטִים וְהַתּוֹרָה אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה בֵּינוּ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי בְּיַד-מֹשֶׁה :

החקים. אלו המדרשות.

והמשפטים - אלו הדינים. היוצאים ממדרשי המקראות עפ"י חקי התורה כמו שכתבתי כמה פעמים ע"פ כמה ברייתות בספרי ס' דברים וקידושין (לז,א).

והתורות. זהו תורה שבכתב ושבע"פ היינו משניות בלי חקירות. והקדים החקים ומשפטים לתורות באשר אי אפשר לעמוד לא על הבנת הכתוב ולא על הבנת המשנה אם לא ע"י תלמוד. שהן החקים והמשפטים וכמו שכתבתי בספר שמות פ' קדש לעניין תפילין של יד ושל ראש.

אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד משה. משמעות ביד משה כבר נתבאר בכריתות (יג,ב) שהוא גמרא וביארנו לעיל ח' ל"ו שהמה החידושים שחידש משה מדעתו ע"י פלפול התלמוד בכח משה. והנה בסוף ס' במדבר מסיים הכתוב אלא המצות והמשפטים אשר צוה ה' ביד שמה אל בני ישראל בערבות מואב וגו'. וביארנו שם ההפרש בזה הפסוק מסיים ס' ויקרא דכתיב אלה המצות אשר צוה ה' אל בני ישראל בהר סיני. דבהר סיני עוד לא ניתן לישראל כח החידוש בפועל עד בואם לערבות מואב. כמבואר בתחלת ס' דברים באורך. וא"כ קשה אמאי כתיב כאן החקים ומשפטים. אבל באמת גם בהר סיני נודע אשר בבוא פ' התוכחה וישראל בגולה עיקר קיום ישראל תלוי בלמוד התורה שבע"פ ולחדש בכל דור. וזהו אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני. אז בהיות הברית בהר סיני. נתן ה' החקים והמשפטים שיהיו בינו ובין בני ישראל השגחתו וההתקרבות יהיה עפ"י אשר יעלו גם המה חדשות כמו שהיה אז ביד משה. והיינו דאיתא בב"ב (ח,א) גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם. ויחלו מעט ממשא מלך ושרים. אמר עולא פסוק זה בלשון ארמית נאמר אי תנו כולהו עתה אקבצם כו' ולא נאמר בלשון ארמי כ"א תיבה זו יתנו. ובלשון הקודש הוא ישננו מלשון ושננתם ולא בחנם נאמר מלה זו בלשון ארמי אלא משום דכתיב כאן אחר התוכחה אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל. משום הכי כתיב גם כי יתנו בגוים וגו'.

פרק כז

פרק כז, ב

ב דְּבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יִפְלֵא נָדָר בְּעַרְכָּךְ נִפְשֶׁת לֵה':
כי יפליא נדר. ביארנו לעיל כ"ב כ"א שמשמעו לפי הפשט שהוא פלא לעשות מצוה שיאן רצון ה' בכך. וכך מפורש ברבה על פ' זו הדא הוא דכתיב טוב אשר לא תדור משתדור וגו'

פירש מלשון כי יפליא נדר מבואר פסוק זה בקהלת. ודרשת חז"ל ידוע ועיין במדבר ל' ג' מה שכתבתי לפי הדרש.

פרק כז, ג

ג וְהָיָה עֲרֹכְךָ הַזָּכָר מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וְעַד בְּנֵי-שְׁשִׁים שָׁנָה וְהָיָה עֲרֹכְךָ חֲמֵשִׁים שָׁקָל כְּסֹף בְּשָׁקָל הַקֹּדֶשׁ:

והיה ערכך הזכר. שיהיה דבר ערכך הזכר **והיה ערכך**. תשלומי ערכך.

פרק כז, ד

ד וְאִם-נִקְבְּהָ הוּא וְהָיָה עֲרֹכְךָ שְׁלֹשִׁים שָׁקָל :

והיה ערכך. תשלומי ערכך. והנה בזה הערך וכן בערך ג' היינו מבין חודש עד בן חמש כתיב בנקבה ערכך בפני עצמו. מה שאין כן בערך השני והרביעי. והטעם דתכלית הערכת הנפש כדי להצליח את הנערך בזכות זה. והנה מבין עשרים עד בן ששים זמן הולדת הבנים נשתנה בזה הצלחת הזכר מנקיבה דהזכר הוא להוליד והנקיבה ללדת ולגדל בנים. וכן מבין חודש עד בן חמש הוא זמן צמיחת כח האדם והוא כמו זמן הפרח לפרי. ומשום הכי הזהירו חז"ל בכתובות פ' אע"פ. דעת שית לא תקבל ללמוד והוא כדי שלא להכחיש כח הפריחה וא"כ אופן הצלחת הפריחה של הזכר משונה מהצלחת הנקיבה מה שאין כן מבין חמש ועד עשרים ומבין ששים ולמעלה ההצלחה רק בבריאות או במעשה ידים ובזה נשתוו זכר ונקיבה.

פרק כז, ח

ח וְאִם-מָדָה הוּא מְעַרְכְּךָ וְהָעֵמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהָעֵרִיף אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל-פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁיֵג יָד הַנֹּדֵד יַעֲרִיכֵנּוּ הַכֹּהֵן :

והעמידו לפני הכהן. לפי הפשט קאי על המעריך, שיעריכנו הכהן כמה בכחו ליתן. ורש"י פירש והעמידו לנערך לפני כהן, ויעריכנו לפי השגת ידו של מעריך. ואינו מובן, מה מועיל העמדת הנערך להערכה זו. אכן בגמרא ריש ערכין (ד,א) מפרשי והעמידו לנערך. שיהא ראוי להעמדה, לאפוקי המעריך את המת והגוסס.

(הרחב דבר: וכבר הקשו התוס' בד"ה א' ולא אוציא את הגוסס ת"ל והעמיד והעריך דפשטיה דקרא בהעמיד והעריך גבי נודר ומעריך קאי אמנם ברור דחז"ל דייקי מדכתיב בסיפיה דקרא אשר תשיג יד הנודר. והוא מיותר, שהרי בנודר מיירי. אלא בא ללמדנו עוד כונה שניה דרישא דקרא מיירי בנערך. והא דלא בעינן שיהא הנערך עומד ממש. כבר כתבו התוס' סוטה (כז,א) דאי אפשר לפרש עמידה ממש שהרי מיירי גם בבן חודש. אלא בראוי להעמדה פירש אם אוחזים בזרועותיו ועומד על רגליו מיקרי עמידה. ומזה הטעם גם חיגר נערך.).

פרק כז, ט

ט ואם-בהמה אֶשֶׁר יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קֶרְבָּן לַה' פֶּלֶאֶשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה-קֹדֶשׁ:

כל אשר יתן ממנו לה' וגו'. פרש"י אפילו אבר א' וכו' והוא בתו"כ ובמס' ערכין. והרמב"ם הל' ערכין פ"ה ה"ז כתב דעיקר זה הפסוק משמעו דאפילו הקדיש לבדק הבית אינו יוצא מידי מזבח לעולם ואסור לפדותו כשהוא תם. וזהו והיה קודש

(הרחב דבר: ולא כהתוס' זבחים דנ"ט ב' שכתבו שזה הדין אינו אלא מדרבנן משום קנס כדמוכח פ' המנחות והנסכים (קא,א) משום דלא שכיחי תמימים לא מיפרקי אבל שיטת הרמב"ם אינו כן ומזו הסוגיא עצמה מוכח הכי דבשביל שאינן נפדין קרי לה אוכל שאינו יכול להאכילו לאחרים שאינו מקבל טומאה לר' שמעון. ואי הוי מדרבנן לא קרינן שאינו יכול להאכילו כמו שכתבתי התו' בב"ק דע"ז ב' ד"ה אומר וז"ל דזה דוחק לומר דמה שהוא מדאורייתא בת פדיה מיקרי שאינו יכול להאכילו. אלא באמת מהתורה הוא מה שאינו נפדה. ולשון הגמרא במנחות דקאמר משום דלא שכיחי תמימים לא מיפרקי. הוא טעם על גזרת התורה. והכי נראה פרש"י על זה דיי"ג ב' בד"ה ונשחטיה מישחט. דמשום דסופו להקדישו למזבח אסור להטיל בו מום מהתורה דקרינן בי' תמים יהיה לרצון.).

ובאמת הכי פשטא דקרא. שהרי כל הפרשה מדבר בקדושת בדק הבית ומכל מקום כתיב לא יחליפנו ולא ימיר וגו' וזה אינו נוהג אלא בקדשי מזבח. אלא ה"ק דאפילו הקדיש לבדק הבית הרי הם קדושים למזבח. והא דהוי הגמרא בתמורה ד"ו והרי במקדיש תמימים

לבדק הבית נימא דאם עביד לא מהני ולא משני מהאי קרא לא קשיא מידי דאי נימא דלא מהני על כורחך מיירי האי קרא במקדיש למזבח.

פרק כז, י

**י לא יחליפנו ולא ימיר אתו טוב ברע או-רע בטוב ואם-המר ימיר בהמה בהמה והיה-
הוא ותמורתו יהיה-קדש :**
לא יחליפנו. במעות או בדבר אחר. ולא ימיר. בהמה בבהמה.

פרק כז, יא

**יא ואם כל-בהמה טמאה אשר לא-יקריבו מפנה קרבן לה' והעמיד את-הבהמה לפני
הכהן:**

בהמה טמאה. הוא בעל מום כפרש"י וכמבואר בתו"כ וגמרא מנחות ר"פ י"ב דבבעל מום הכתוב מדבר או אינו אלא בהמה טמאה ממש כשהוא אומר ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך הרי בהמה טמאה אמור כו'. ועדיין לא נתבאר מנלן דמיירי רק בפסול בעל מום ולא בכל פסולי מזבח כמו רובע ונרבע ועוד ונראה דלשון אשר לא יקריבו וגו' משמע שהוא בלאו דלא יקריבו. [כמו דמפרש בשבת דס"ט ש"א אשר לא תעשינה עד שישגוג בלאו]. ואין אזהרה בלאו אלא בעל מום. ואפילו אתנן זונה ומחיר כלב דכתיב לא תביא. מכל מקום בלשון לא יקריבו לא כתיב אלא בבעל מום. הן אמת אי היינו יכולין לפרש טמאה ממש. לא היינו משגיחים על זה הדיוק ולא היינו מוציאים המקרא מפשטא. אבל השתא שבעל כורחנו אנו מוציאים מן הפשט אנו מדייקים כמו שכתבתי. והא ודאי אי אפשר לפרש טמאה ממש היינו טומאת מגע. דזה אינו אלא לאחר שחיטה. וא"כ אינו בהעמדה ובקרא כתיב והעמיד. [וממילא אפילו שארי קדשי המזבח כמו מנחות ונסכים שנפסלו אין להם פדיון אפילו נטמאו. אף על פי דלא שייך בהם מצות העמדה כלל. מכל מקום אחר דלא כתיב פדיון אלא בבהמה. ובבהמה אין פדיון אחר שחיטה. שמום דבעינן העמדה א"כ לא מצינו פדיון אחר שנתקדש בכלי שרת. ממילא בכל קדושת מזבח אין פדיון אחר שנתקדש בכלי שרת. ובדברים אלו יתיישב הסוגיא דמנחות שם עם לשון הרמב"ם הל"א איסורי המזבח דוק ותשכח].

פרק כז, יב

יב וְהַעֲרִיד הַפֶּה אֶתְּךָ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכְּךָ הַפֶּה כֹּן יִהְיֶה:

בין טוב ובין רע. יעריך אותה דוקא כפיש ויה. ולא יוסיף על השווי לטובת ההקדש. וכדאיתא בב"מ (נג,א) דמעשר שני שוה פרוטה לא מיתפיס על שני פרוטות והכי נמי בהקדש. אם בדדון שם הכהן יותר מכדי שויה לא מיתפיס הפדיון כלל. והוא בכלל כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו. וא"כ אינו מחולל כלל. **כערך הכהן כן יהיה.** מכל מקום אם טעה הכהן ולא העריך באמת כפי שויה כאשר העריך כן יהיה.

פרק כז, יג

יג וְאִם-גָּאֵל יִגְאָלְנָה וְיִסֹּף תְּמִישְׁתּוּ עַל-עֶרְכְּךָ:

ואם גאל יגאלנה. לא פירש הכתוב אם המקדיש יגאלנה משום דלשון גאולה משמעו מי שהיה תחלה שלו. אלא שנתפסה ליד הקדש ועתה גואל אותה. מה שאין כן אחר שמחלל ההקדש נקרא קונה להלן כ' וכ"ז ועיין להלן ט"ו.

פרק כז, יד

יד וְאִישׁ כִּי-יִקְדֹשׁ אֶת-בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַה' וְהַעֲרִיכוּ הַפֶּה בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כְּאֲשֶׁר יַעֲרִיד אֹתוֹ תַּפְּחוּ כֹּן יִקּוּם:

קדש לה'. צריך לומר בשעת הקדשו קודש לה'. וכדמוכח בנדרים (י,ב) לענין קרבן לה'. ומשום הכי תקנו כינויים בקדשי בדק הבית כדי שלא יאמרו לה' קודש. הרי דמחויב לומר זה הלשון.

כן יקום. בבית ובשדה כתיב לשון יקום. מה שאין כן בבהמה טמאה כתיב כן יהיה משום דמשמעות קימה משמה במעלה כמו ויקם שדה עפרון ופירשו בב"ר (נח,ח) שנתעלתה והכי נמי קמה אותו בית או שדה במעלה זו שהיה עליה שם קודש. מה שאין כן בהמה בעל מום דבזויה מילתא להקרא בשם קודש בדאיתא במס' תמורה ד"ז משום הכי ראוי להסתיר שם קודש ולא תקום במעלה זו אפילו קודם שנגאלה. ועיין להלן י"ט.

פרק כז, טו

טו וְאִם-הַמִּקְדָּשׁ יִגָּאֵל אֶת-בֵּיתוֹ וַיִּסַּף חֲמִישִׁית כֶּסֶף-עֶרְכָּךְ עָלָיו וְהָיָה לוֹ:

המקדיש יגאל. תיבת המקדיש מיותרת שהרי לשון גאולה אינו אלא במי שהיה שלו מתחלה. ומשום הכי איתא בב"מ (נד,ב) א"ר המקדיש ולא המתפיס. ומזה למדנו דהקדש שני אינו מוסיף חומש. וכן הוא בבהמה טמאה למדין מבית, כמו שכתב הרמב"ם בהל' ערכין (ז,ד). אבל עדיין קשה אמאי אינו כתוב הכי בבהמה הקודם. ותו למאי חזר וכתב הכי גם בשדה בפסוק י"ט המקדיש אותו. הרי נלמוד מבית אלא נראה דמזה למד רבא עוד בכמה מקומות דהקדש מפקיע מידי שיעבוד. וא"כ משכחת שם גאולה במי שהיה משועבד לו והקדישה בעלים ופקע שעבודו של זה וסלקא דעתך שאם המלוה פודה מן הקדש בשוה דינר הרי זה חייב חומש. משום הכי כתיב המקדיש דיקא. אבל בבהמה לא חל עליה שעבוד כפרש"י ב"מ (ז,ב) משום דמתחלה לא סמך על דבר שיכול להבריח. אף על פי דמכל מקום משכחת שעבוד גם בבהמה כגון שעשה שורו וחמורו אפותיקי וכפרש"י בב"ק (צ,א) לשיטתו דרבא מיירי דוקא בקדשי מזבח. מכל מקום זה אינו מצוי כמו בבית ושדה.

(הרחב דבר: ולפי דברינו מבואר כשיטת הרמב"ם בהל' ערכין פ"ז הי"ד דסתם הקדש מפקיע מידי שעבוד. ולא כפרש"י ותוס' וראב"ד שכתבו שדוקא בקדשי מזבח. ור"ת גם כן שכתב דאפילו קדשי בדיק הבית מפקיע מידי שעבוד פירש שדוקא במטלטלין כך הוא. כמבואר בתוס' ב"ק (לג,ב) בד"ה משום. אבל הרמב"ם לא סבירא ליה הכי. והנה התוס' בב"ק שם הוכיחו דעתם מדאיתא שם גבי שור המזיק הקדישו מוקדש משום דר' אבהו גזרה שמא יאמרו הקדש יוצא בלי פדיון. משמע שאינו אלא מדרבנן. והמה ז"ל בעצמם דחו שם ובגיטין ד"מ ב' בד"ה הקדש ראייה זו דשור המזיק שאני. ולכאורה תמוה אמאי לא הביאו אותה ראייה מעיקרה דמימרא זו בערכין (כג,ב) דשם מיירי בשעבוד כתובה ובעל חוב וקאמר משום דר' אבהו. וכמו שכתבתי התוס' בערכין שם. אבל באמת אין משם ראייה כלל. שהרי פרש"י התם דר' אבהו בפרק בתרא. מבואר דעיקר הא דר"א הוא בדל"ג לענין מקדיש בית בבתי החצרים וגאל אחר מיד הקדש ופגע בו יובל כו' ודוקא גאל אחר אבל בל"ז אינו יוצא משום שלא יאמרו הקדש יוצא בלי פדיון. וקאמר התם מנלן מן לוי כו' והתם מנלן, דתניא יוצא ממכר בית כו' ממכרו יוצא בחנם ואין הקדשו יוצא בחנם אלא פדיון. הרי שהוא מן התורה ומכל מקום קאמר שלא יאמרו התם מנלן מן לוי כו' והתם

מנלן דתניא ויצא ממכר בית כו' ממכרו יוצא בחנם ואין הקדשו יוצא בחנם אלא בפדיון. הרי שהוא מהתורה ומכל מקום קאמר שלא יאמרו כו' אלא על כורחך הוא טעם על דבר תורה וכמו שכתבתי לעיל פסוק ט' בסוגיא דמנחות. משום הכי לא הביאו התוס' בב"ק אלא מסוגיא דשם דקאמר בזה הלשון משום דר' אבהו גזרה שלא יאמרו כו' מבואר מלשון גזירה שהוא מדרבנן. ועל זה יישבו שפיר דבשור המזיק שאני. שהוא עדיף משעבוד בעלמא. ורש"י הוכיח שיטתו ממשנתנו עצמה דתנן שפודה בדינר. ואמאי הא לכתחילה אין פודין אלא בשווי. אלא שאין הקדש מוציא משעבוד ואינו הקדש אלא מדרבנן.

אבל הרמב"ם בהל' ערכין כ' דהא דהפודה פודה ע"מ ליתן לאשה בכתובתה כו' הוא מעומק הדין. והמשיל לשני לקוחות שכתבה לראשון דין ודברים אין לי עמך. מכל מקום אם מכר הראשון לשני גובה משני. והכי נמי אף על פי דהקדש מפקיע מ"ש מכל מקום כשיפדה יחזור השעבוד. מאחר שכן אין שוה להפודה אלא דינר, שהרי יהא מוכרח לשלם לאשה ובעל חוב. עוד הוכיחו התוס' מסוגיא דכתובות (נט,ב) דקאמר שאני קונמות דקדושת הגוף נינהו וכדרבא כו' אלמא דקדושת דמים לא אמר רבא. אבל שיטת הרמב"ם בסוגיא דכתובות דהישוב שאני קונמות דקדושת הגוף הוא קאי גם על קושית הש"ס הקודמת דמעשה ידיה הוי דבר שלא בא לעולם. ומשני דאמרה יקדשו ידי לעושיהם. על זה משני רב אשי דקונמות קדושת הגוף הוא. ולא מיקרי בזה דבר שלא בא לעולם דהוי כעובר דאף על פי דבמקח הוי דבר שלא בא לעולם מכל מקום בקדושת הגוף הוא קדוש. והכי פירש התוס' במ' קידושין (סג,א) בד"ה וידיים. ואחר שכן אפשר לפרש וכדרבא הוא ישוב בפני עצמו. כמו אי נמי דאפילו הוי קדושת דמים וצריך לומר יקדשו ידי לעושיהם. מכל מקום על קושיא דשיעבוד מיושב כדרבא. וכדעת הרמב"ם ז"ל דאפילו ק"ד מפקיע משעבוד.

עוד למדנו מדיוקא דרבא מהאי קרא דשעבודא דאורייתא. והכי דעת רבא ר"פ איזה נשך כר' אושעיא ולא כר"ח ותליא בשעבודא דאורייתא ע"ש. והנה בב"ק (קד,ב) איבעיה להו ישתלמו קאמר או יש תלמוד. ופרש"י דיש תלמוד היינו גזלה ופקדון דפרשה זו יתירא. וקשה לי דלא מצינו זה הלשון בכל תו"כ דעל זה הלמוד במדבר יהא מסיק התנא יש תלמוד. אלא נראה דהכי פירושו ישתלמו מדרבנן משום דשעבודא לאו דאורייתא או יש תלמוד ממקום אחר דשעבודא דאורייתא. א"ל יש תלמוד ממקום אחר והיינו דיוק דקראי דילן.).

והיה לו. מיותר וכמו בבהמה טמאה בפסוק י"ג. והוא דבהמה טמאה שהקדישה עומדת ברפתו כמו שהיה אלא שאינו משתמש בה. מה שאין כן בית, מיד שהקדישה מחויב לצאת ממנה באותו רגע עד שיגאל ושוב היה לו.

פרק כז, טז

טז ואם משדה אֶחָזְתוּ יְקָדִישׁ אִישׁ לֵה' וְהָיָה עֶרְכָּךְ לְפִי זָרְעוֹ זָרַע חֹמֶר שְׁעָרִים בְּחֻמְשֵׁים שְׁקָל כֶּסֶף:

זרע חומר שערים וגו'. והנה יש להסביר טעמא דהאי דינא אף על פי שמכל מקום חק הוא שהרי אין נפקא מינה בין פרדסות סבסטי בין חולת המחוז, כדתנן בפ"ג דערכין (יד,א) מכל מקום הרי זה ככל חוקי התורה שעיקרן בטעם והפרטים חקה כמו שכתב הרמב"ן כמה פעמים. ועיין תוס' פסחים ד"ל ע"ב בד"ה התורה. ונראה משום דגזרה התורה שאם לא יגאל המקדיש ומכרה לאחר יוצאת לכהנים ביובל. (פס', כ-כא) וא"כ אין כדאי להקונה להשביחה שהרי לא יטול מן הכהנים את השבח. כמו המוכר שדה אחוזה שמקבל השבח מן הבעלים כמו שכתבתי לעיל כ"ה כ"ח. וא"כ אין כדאי לאדם לפדות מן הקדש אלא באופן שלא יעבדה משום הכי איננה שוה אלא בזרע שעורים שאין צריך עיבוד רב. וממילא אפילו כשהבעלים גואלין אין צריך ליתן יותר רק החומש. שהרי אין לה שווי ביותר לשום אדם. משום הכי בשדה מקנה (פסוקים כב-כה) קיימא לן כחכמים (ערכין יד,ב) דפודין בשווייה משום שם ישביח הפודה שמין לבעלים.

פרק כז, יז

יז אם-משנת היבל יקדיש שדהו כְּעֶרְכָּךְ יְקוּם:

אם משנת היובל. פרש"י אם משעברה שנת היובל והוא כשמואל בערכין (כד,א) ולא כרב דאמר המקדיש ביובל קדשה. וכן פסק הרמב"ם כשמואל. ואף על פי דלפי הנראה בסוגיא שם תליא במחלוקת דר"י ור"ש ביוצא ביובל לכהנים אם נותנים דמים. ושמואל כר"ש סבירא ליה (ערכין שם) והרמב"ם פסק כר"י, א"כ יש לפסוק כרב. וגם מצד הסברא יש לפסוק כרב דהקדש מיקרי איסורא ולא ממונא. מכל מקום עיקר הפסק תלוי במחלוקת ר"י וחכמים בחשבון היובל אם שנת חמשים עולה לכאן ולכאן או היובל הוא חמשים שנה שלימות. שהרי דבר זה ידוע דנחשב סלע ופונדיון לשנה. והוא סתם משנה ומקובל. ולמאן

דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן על כורחך צריך לומר דהמקדיש ביובל קדוש. משום הכי החשבון שפיר מ"ט שנים. דאי אינו קדוש א"כ החשבון אינו אלא מ"ח שנה ומגיע סלע ושני פונדיונין לשנה. ולהיפך לחכמים דסבירא ליה דחמשים שנה שלימות ביובל על כורחך המקדיש ביובל אינו קדוש דאי נימא דקדוש אינו מגיע אלא סלע לשנה. והרמב"ם פסק כחכמים לענין חשבון היובל משום הכי פסק כאן כשמואל.

פרק כז, יח

יח וְאִם-אַחַר הַיָּבֵל יִקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְחָשַׁב-לוֹ הַפְּהִן אֶת-הַכֶּסֶף עַל-פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתֵרֹת עַד שָׁנַת הַיָּבֵל וְנִגְרַע מֵעֶרְכָּד:

על פי השנים הנותרות. לא כתיב כאן שני תבואות דאפילו שביעית נחשב לסלע ופונדיון לשנה. שהרי מכל מקום גדל מאומה גם בלי עבודה. **ונגרע מערכך.** אין הלשון מדויק. ונתן בערכך מיבעי. שהרי מיירי בחשבון שנים הנותרות. ונראה שהוא כמו או ונגרע מערכך. פירש אם יצא רוב היובל עד שמיעוט השנים מיקרי הנותרות אז יחשב עפ"י שנים הנותרות או להיפך שלא יצא מיובל כ"א איזה שנים אזי ונגרע מזה הסך של חמשים שקל. ולא נימא דרק בלא נשאר כ"א מעט שנים ביובל נחשב לפי השנים מה שאין כן בחסר איזה שנה או שנתים.

פרק כז, יט

יט וְאִם-נִגְאָל יִגְאָל אֶת-הַשָּׂדֶה הַמִּקְדָּשׁ אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִּׁית כֶּסֶף-עֶרְכָּד עָלָיו וְקָם לוֹ:

וקם לו. לשון הקמה הוא במעלה. והוא, דאותו שדה שנקראת לשעה הקדש, אף על פי שנגאלה, שם הקודש עליה, לענין שאם גדל בה תבואה, ראוי לעשות החטים למכרם בשביל קדושת הגוף למנחות, והרי היא בהקמתה, אלא שהיא שלו, והיינו וקם לו, מה שאין כן בית.

פרק כז, כ

כ וְאִם-לֹא יִגְאָל אֶת-הַשָּׂדֶה וְאִם-מָכַר אֶת-הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא-יִגְאָל עוֹד:

ואם מכר וגו'. הגזבר. הכי תניא בתו"כ והובא בגמרא (ערכין כה, ב). מכל מקום אין מקרא יוצא מידי פשוטו גם כן דהבעלים יש לו זכות באותו שדה ליגאל בזה הסך קודם לכל אדם.

וא"כ יכול למכור זכותו במה יש לו דביני ביני לאחר. והרי זה דומה להא דאיתא בבכורות (יא,א) בפטר חמור לר"י דסבירא ליה דאסור בהנאה לפני פדיון מכל מקום יכול לקדש בו אשה בהך דביני וביני. מה דשוה החמור יותר משה הכי נמי אם השדה שווה יותר מסלע ופונדיון לשנה, הרי זה זכותו דבעלים ומוכר לאחר. וזה נקרא מכירה כמו שמצינו ברות דמה שגאל בועז גאולת טוב מיקרי קנין כמו שקנה מטוב מה שראוי לו תחלה.

לא יגאל עוד. לפי הפשט פירושו, שאם המקדיש גאלה מיד הקונה לא מיקרי גאולה שתהיה נשאת בידו ביובל. וכך כתבו התוספות ערכין (כו,א) ד"ה אילימא. דהכי עיקר משמעות הכתוב. אלא שהרמב"ם פסק דבאמת אם גאלה בעלים אינה יוצאה ביובל לכהנים. וכך היתה הנוסחא במשנה (כה,א) גאלה אחר או אחד מהקרובים וגאלה מידו אינה יוצאה לכהנים ביובל. ובאמת מבואר הכי בגמרא דף כ"ו א' אילימא ביובל ראשון אמאי אינה נגאלת שדה אחוזה נמי הויא. וברור דמיירי בבעלים שקנו מן הקונה מהקדש [והתוס' נדחקו ביותר עפ"י הנוסחא שהיה לפנייהם במשנה]. וטעמו של דבר יבואר בפסוק הסמוך. וא"כ אינו מובן לשון לא יגאל עוד לפי הפשט כ"א עפ"י פירש הסוגיה דשם. אבל מכל מקום נראה שאינו יוצא מידי פשוטו דמיירי בקונה מן ההקדש ובעלים כמשמעו. אבל לא לעניין שאם גאלה ברצון הקונה תהא יוצאת לכהנים ביובל. אלא לעניין שאין בידו לגאלה בעל כורחו של הקונה ואין זה כדין המוכר שדה אחוזה שגואל בעל כורחו אבל אם הקדישה ונמכרה מן הגזבר לאחר אין גואל בעל כורחו של הקונה.

פרק כז, כא

כא וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצֵאתוֹ בְּיָבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשֵׂדֵה הַחֲרָם לִפְתָּן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ:

בצאתו ביובל. האי בצאתו מיותר. ומה מקרא חסר. והיה השדה ביובל. אלא בא ללמדנו דדוקא אם השדה ביד הקונה אותה מן הקודש ואין שדה אחוזה נקנית אלא עד יובל משום הכי והיה השדה בצאתו וגו' מה שאין כן אם גאלה בעלים מן הקונה אינה יוצאת כלל.

(הרחב דבר:) וזה ברור לכולי עלמא לא מיבעי לר"י ור"ש דסבירא להו דאפילו לא נגאלה כלל יוצאה לכהנים ביובל א"כ בעל כורחך האי בצאתו אתי למה שכתבתי לאפוקי ביד בעלים. אפילו לר' אלעזר דסבירא ליה דאם לא נגאלה אינה יוצאה לכהנים. ומפרש רבא אמר קרא והיה השדה בצאתו וגו' ולא מיד הקדש מכל מקום עיקר קרא אתי למה

שכתבתי ולא מיד בעלים. אבל מכל מקום ממילא אי אפשר ללמוד אלא במקום שיוצאת בלא זה מה שאין כן הקדש אכתי לא שמענו שהקדש יוצא ביוכל בלי פדיון כדאיתא בדל"א זהו סברת ר"א. אבל עיקר תיבת בצאתו בא לאפוקי מן הבעלים).

פרק כז, כב

כב ואם את-שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו יקדיש לה':

אשר לא משדה אחוזתו. אשר לא שדה מיבעי. ובאמת כל עיקר דברים אלו מיותר ונדרש בתו"כ ובגמרא. ולפי הפשט בא לאפוקי שדה מקנה שהיא שדה אחוזתו. כגון ראובן מכר שדה אחוזה לשמעון ואי אפשר לגאול בעל כורחו אלא בשלימות ולא לחצאין. אבל אם לא השיגה ידו אלא למקצת, ומשום הכי אפשר שלא רצה הקונה להשיב השדה בתורת גאולה שיהא כחשבון דמי המכירה אלא באיזה סך שרצה הוא נמצא היא שדה מקנה אבל מכל מקום היא באמת משדה אחוזתו. פירש מקצת שדה אחוזה שמכר. משום הכי מפרש המקרא דאף על פי שהוא שדה מקנה מכל מקום אין לה דין שדה מקנה לעניין זה.

פרק כז, כג

כג וחשב-לו תפחן את מקסת הערפק עד שנת הלב ונתן את-הערפק ביום ההוא קדש לה':

ביום ההוא. אין הפירש ביום שהקדיש, אלא ביום שהוא פודה יתן במזומן ולא יזקוף בהלואה. וכדאיתא בב"מ דנ"ז ב' אילימא דאוזפיה כו'. והיינו דמסיים הכתוב טעמו של דבר דבעין דוקא ביום ההוא משום שהוא קודש לה' שהרי חל על הפדיון שם קודש. ואי אפשר לחול אלא על בעין ולא על מלוה.

פרק כז, כה

כה וכל-ערפק יהיה בשקל הקדש עשרים גרה יהיה השקל :

עשרים גרה. גרה הוא משקל קטן ויש מחלוקת בזה אם היה מטבע בזה המשקל או לא.

פרק כז, כו

כו אך-בכור אשר יבפר לה' בבהמה לא-יקדיש איש אתו אם-שור אם-שה לה' הוא:

לא יקדיש איש אותו. לפי הקבלה קאי בקדושת מזבח. אבל אתה מקדישו הקדש עלוי לבדק הבית וכדתנן פרשה המקדיש (ערכין כח, ב) ומפרש במשנה כיצד פודים אותו, אומדין אותו כמה אדם רוצה ליתן בבכור זה ליתן לבתו או לבן אחותו. אכן לפי הפשט מיירי גם בבדק הבית כמו בכל הפרשה ואינו סותר הקבלה גם כן שהמקדיש לבדק הבית מכוין שיתן שויו של הבכור ובזכות זה יצליח בגידול בהמתו בולדות אחרות וכמו שיבואר בסמוך. והנה זה הבכור לא שוה כלום כי אם כל שהוא היינו כדי טובת הנאה שבו. ואם יתן כדי שוויו בשלימות אינו מועיל כמו שכתבתי לעיל י"ב. וכל שהוא היינו דמי עלוי אינו כבוד להקדש, וגם המקדיש אינו מכוין לזה. משום הכי לא יקדיש איש אותו. אבל מכל מקום אם הקדישו הדין כפי הקבלה.

פרק כז, כז

כז ואם בבהמה הטמאה ופדה בערקה ויסוף חמשתו עליו ואם לא יגאל ונמכר בערקה:
ואם בבהמה הטמאה ופדה בערקה. מיירי במקדיש בכור בהמה טמאה שאינו פטר חמור ומשום שכך היה המנהג להקדיש הראשון לגבוה כדי להצליח הגידולין מכאן ולהבא. וממילא למדנו במקדיש בהמה טמאה שאינה בכור. ויש להבין לשון ופדה שלא כמו בכל הפרשה דכתיב וגאל, ובאותו פסוק גם כן כתיב ואם לא יגאל. ונראה דמשמעות ופדה הוא בשוויו, וגאולה משמע בכל שהוא. ומזה למד שמואל דהקדש שוה מנה שחלל על שוה פרוטה מחולל. ולכתחלה דוקא בשוויו. דכך משמעות הכתוב ופדה בשוויו.
ואם לא יגאל. אפילו בשוה פרוטה.

ונמכר. לאחרים. ולמדנו דעיקר דין דשמואל קאי בבעלים, וכמו שכתבו התוס' מנחות דע"א ב' ד"ה ומתירין כו' אי נמי דוקא בעלים הוא יכול לפדות שוה מנה על שוה פרוטה דאין סברא שיוכל כל א' לפדות הקדש חברו שוה מנה על שוה פרוטה ויקחנו לעצמו. וע"ע בחי' הר"ן ב"מ דנ"ז א'

(הרחב דבר:) אכן לא ביארו מקור לסברא זו לחלק. וכבר הראיתי בהעמק שאלה סי' ק' אות ח' מקור החילוק טפ"י דבריהם בתמורה דכ"ז ב' לחלק בין בעלים לאחר לענין נפדה פחות משלשה דבאחר אינו פדוי מה שאין כן בעלים. אח"כ ראיתי שגם הגאון טורי אבן מגילה דכ"ג כתב כן לחבר שני דיבורי התוס' אלו. והוסיף להוכיח מהא דאיתא בבכורות

די"א, א דפטר חמור פודהו בשווי משום דלא יהא חמור מהקדש ומכל מקום אם פדה בעגל ובשחוטתה כו' אינו פדוי משום דשה בעינן. ולא אמרינן שיהא פדוי מטעם הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה. אלא משום דפטר חמור דקדיש מרחם הוי בעלים כאחר. זהו דברי הגאון ז"ל.

ונראה דסבירא ליה דשלא בבעלים באמת אם נפדה על פחות משווי אינו פדוי. ואי אפשר לומר כן כדמוכח מסוגיא דב"מ דנ"ט א' דאין אונאה להקדשות משום דשמואל. והרי משנתנו אפילו באחר והכי מבואר עוד במעילה די"ד לענין תרומת הלשכה. אלא עיקר הנפקא מינה בין בעלים לאחר הוא משום דמצוה בבעלים כדתנן בערכין פ"ח. והוא זכות הבעלים כמו שכתבתי לעיל פס', כ'. אבל אם אין בעלים או בדיעבד אפילו באחר הוא פדוי. והא דפטר חמור הוא משום דמיירי שפדה בתורת שה. ואכ"מ).

פרק כז, כט

כט כָּל-חֶרֶם אֲשֶׁר יִחָרֵם מִן-הָאָדָם לֹא יִפְדֶּה מוֹת יוֹמֵת:

כל חרם וגו'. הדרשות ידוע. והרמב"ן העלה דבר נפלא שהמלך או סנהדרין גדולה אם החרימו את האדם יומת. וזה פלא. וכבר הארכנו בזה בהעמק שאלה סימן קמ"ב אות ט'. ונראה עפ"י הפשט כמו שכתבתי בפרשה משפטים (כא, יד) על הפסוק וכי יזיד איש וגו' שהמלך יכול להרוג את הרוצח בלי התראה ועל זה כתיב מעם מזבחי תקחנו למות. ואינו דומה למורד במלך שהמזבח קולטו. וכאן הוסיף הפסוק שאם נחרם מן המלך שיהרגנו כל מוצאו בשביל רציחה שיכול המלך לגזור, אזי לא יפדה מות יומת. וכבר יש להבין זה הדין מהא דכתיב מעם מזבחי תקחנו למות. מכל שכן שאי אפשר לפדותו בכסף. משום הכי מפרש בגמרא באופן אחר. אבל פשט הכתוב כמו שכתבתי.

פרק כז, ל

ל וְכָל-מַעֲשֵׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרֵי הָעֵץ לֵה' הוּא קֹדֶשׁ לֵה':

מזרע הארץ. לשיטת הגאונים והרמב"ם ז"ל כל בר זריעה הגרעין עצמו לאפוקי מיני ירקות שזורעים זרעוני גנה.

ומפרי העץ. היינו כל פרי אילן. אבל רש"י ותוס' מפרשים מזרע הארץ אותם שהם חייבים היינו תבואה. **מפרי העץ** אותם שחייבים בתרומות ומעשרות היינו תירוש ויצהר.

פרק כז, לא

לא וְאִם-נִגָּאֵל יִנְגָּאֵל אִישׁ מִמַּעֲשָׂרוֹ תִּמְשִׁיתוּ יִסֹּף עָלָיו:

ממעשרו. ולא כתיב מעשרו כבר דרשו על זה בתו"כ. ולפי הפשט משום דכתיב בפרשה ראה (יד, כד) בפדיון מעשר שני כי ירחק ממך המקום. או כי יברכך ה' אלהיך. או כי לא תוכל שאתו היינו שיהיה טמא אזי ונתת בכסף. הא דאם הוא מעט ואינו דרך רחוקה והוא טהור מצוה להכניסו לירושלים משום הכי כתיב ממעשרו.

פרק כז, לב

לב וְכָל-מַעֲשֵׂר בְּקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר-יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה-קֹּדֶשׁ לַה':

וכל מעשר. תיבת מעשר מיותר ומה מקרא חסר וכל בקר וצאן כל וגו' העשירי וגו' וכבר דרשו חז"ל. ולפי הפשט אי כתיב הכי הוה אמינא שאין מצוה להעבירו תחת השבט כדי להפריש מעשר. אלא אי יעבור תחת השבט משום הכי כתיב וכל מעשר וגו' יהיה קודש היינו המעשר מצאנו ובקרו הרי זה קודש ומפרש הכתוב היאך המעשר קדוש לא שיטול מאליו אלא כל אשר יעבור וגו'. אבל מכל מקום הרי מצוה ליתן מעשר.

פרק כז, לג

לג לֹא יִבְקֹר בֵּין-טוֹב לְרַע וְלֹא יִמְיָרְנוּ וְאִם-הִמָּר יִמְיָרְנוּ וְהִיָּה-הוּא וְתִמְוָרְתוּ יִהְיֶה-קֹּדֶשׁ לַאֲנָאֵל :

לא יבקר. בשעה שהעשירי יוצא.

ולא ימירנו. אחר שיצא ונתקדש.

לא יגאל. לפי הפשט קאי על התמורה. דסלקא דעתך אמינא דכיון שאינו קרוב למזבח כדי שארי תמורה אפשר לגאלו אפילו שהוא תמים קמ"ל לא יגאל. אבל תמורת כל הקרבנות אי הוא תמים פשיטא שאינו נגאל ואי הוא בעל מום באמת פודין אותו. מה שאין כן תמורת מעשר. והדרש קאי על קדושת מעשר בהמה עצמה.

פרק כז, לד

לד אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי :

אלה המצות וגו'. עי' מה שכתבתי לעיל כ"ו מ"ו ובסוף ספר במדבר בס"ד.
סליק ספר ויקרא. בעזרת עוטה אורה.